

С. В. Старовойт,
кандидат історичних наук
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського

ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ВИДАВНИЧА ПРОДУКЦІЯ АН УРСР У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 1950-Х РОКІВ

У статті розглянуто різні аспекти видавничої діяльності НАН України протягом 1951–1955 рр.: функціонування та організаційну діяльність Редакційно-видавничої ради, перебіг видавничого процесу та зовнішні і внутрішні фактори впливу на нього, характерні особливості. Приділено увагу стану матеріально-технічного забезпечення, частково проаналізовано спектр видавничої продукції.

Ключові слова: історія науки, НАН України, видавнича справа.

Протягом всіх років діяльності Національної академії наук України однією з найпоширеніших форм оприлюднення результатів наукових досліджень, отриманих в різних галузях знань, була і залишається дотепер її видавнича продукція, і для суспільства вона слугує одним з критеріїв оцінки ефективності роботи як окремих науковців, так і цілих наукових колективів. На сьогодні існує низка наукових праць, присвячених історії НАН України загалом [1] та окремих її установ [2], де тою чи іншою мірою розглянуто і опублікований доробок. В них публікації переважно згадуються як підсумок науково-дослідних розробок або подаються у вигляді бібліографічних списків видань установ і співробітників. Проте майже зовсім не приділено уваги організаційному та редакційному забезпеченню видавничого процесу, роботі Редакційно-видавничої ради та Видавництва АН УРСР, стану їх матеріально-технічного та кадрового забезпечення. В даній статті зроблено спробу відтворити загальну картину видавничої діяльності АН УРСР протягом 1951–1955 рр. у всіх її аспектах.

Перша половина 1950-х років позначена у діяльності АН УРСР початком сталого нарощування темпів та обсягів наукових досліджень за умов поступового покращення матеріально-технічного забезпечення. На цьому тлі відзначається збільшення кількості праць, продукуваних науковцями, в т. ч. закритої тематики, в галузі фізики, математики, напівпровідників, спеціальних сплавів тощо. З іншого боку, у Видавництві АН УРСР зберігався значний відсоток праць, підготовлених до друку протягом попереднього післявоєнного п'ятиріччя, але не опублікованих

через недостатні поліграфічні потужності. Тому перед керівництвом АН УРСР гостро постало питання про удосконалення всієї системи видавничої роботи.

Функції головного організаційного центру видавничої діяльності в АН УРСР виконувала Редакційно-видавнича рада, яка займалася проблемами наукового редагування, методично забезпечувала весь процес проходження рукопису і тісно співпрацювала у цьому з Видавництвом АН. Щоб покращити її роботу та підвищити статус на початку лютого 1952 р. відбулося затвердження нового складу Ради, який було майже вдвічі збільшено. Головою Ради обрано Президента АН УРСР академіка О. В. Палладіна, академіка Л.А. Булаховського призначено його заступником. До складу Ради включено академіків М. П. Бажана, О. І. Білецького, П. А. Власюка (голова Відділу сільськогосподарських наук АН), Б. В. Гнеденка, В. І. Данилова, Д. К. Зерова, Р. Є. Кавецького (голова Відділу біологічних наук АН), В. Г. Касьяненко (голова Ради науково-технічної пропаганди АН), А. І. Кіпріанова (голова Відділу фізико-математичних, хімічних і геологічних наук АН), М. М. Кулешова, М. Е. Омеляновського, П. М. Першина, М. Т. Рильського, Г. М. Савіна (віце-президент АН), М. П. Семененка (віце-президент АН), Г. Й. Сухомела, І. Т. Швеця (Головний вчений секретар АН), Д. Л. Фердмана, Є. О. Шилова; членів-кореспондентів О. С. Давидова, З. І. Некрасова, А. Д. Нестеренка, О. О. Нестеренка, а також низку співробітників установ АН УРСР – В. С. Дончака (директор Державної публічної бібліотеки УРСР), В. М. Ісаковича (директор Видавництва АН), О. К. Касименка (заступник голови Відділу суспільних наук АН, директор Інституту історії), Ф. Д. Овчаренка (секретар парткомітету АН, старший науковий співробітник Інституту загальної і неорганічної хімії), О. М. Румянцева (директор Інституту економіки) [3, с. 124–125]. А на початку 1954 р. відбулася реорганізація структури Ради. У її складі було утворено бюро та чотири секції: 1) біологічних і сільськогосподарських наук, 2) фізико-математичних, хімічних і геологічних наук, 3) технічних наук, 4) суспільних наук. Відповідно до нової структури були змінені положення про Редакційно-видавничу раду, положення про роботу Видавництва і правила подавання рукописів до друку [3, с. 318].

Щодо загального стану видавничої діяльності на початку 1950-х років, то його ґрунтовний розгляд відбувся на квітневому 1951 р. засіданні Президії АН УРСР після представлення звіту про роботу Редакційно-видавничої ради у попередньому році [3, с. 39]. У звіті відзначалися такі проблемні місця видавничої роботи, як неякісна науково-редакційна підготовка матеріалів до друку і невпорядкована система відповідальності

за неї з боку авторів, відповідальних редакторів та керівників установ, постійні затримки у виконанні видавничого плану з боку Видавництва АН, незадовільний стан із розповсюдженням академічних видань і значні проблеми з їх поліграфічною якістю. Тоді ж було прийнято низку рішень, спрямованих на поліпшення якості рукописів, що надходять на розгляд до Ради, та забезпечення вчасного представлення їх до Видавництва. Зокрема, контроль за забезпеченням своєчасної підготовки рукописів до друку та максимальним збереженням авторської правки при верстці поклали безпосередньо на директорів установ та голів Відділів АН, відповідальність за якісну і вчасну підготовку журналів – на редакторів періодичних видань. Директора Видавництва І. Ф. Вишневського зобов'язали затверджувати поточні графіки на кожен рукопис за основними етапами підготовки до друку аж до виходу тиражу у заступника голови Редакційно-видавничої ради. Проблему з незадовільним розповсюдженням видань АН УРСР накреслено вирішити шляхом встановлення тісніших зв'язків з книготоргівельними організаціями України і науковими установами СРСР, налагодженням систематичного інформування їх про видання АН УРСР. Для покращення поліграфічного та художнього оформлення видань та підвищення заробітної платні працівникам Видавництва потрібні були додаткові кошти, і про їх надання вирішили клопотатися перед урядом УРСР. Проблема із затримкою публікації частини матеріалів через перенавантаження наявних поліграфічних потужностей була вирішена наступним чином: 31 серпня 1951 р. Президія АН УРСР спеціальною постановою надала дозвіл Видавництву АН на частковий друк матеріалів у інших видавництвах України [3, с. 84].

У серпні 1952 р. на засіданні Президії АН УРСР знову заслухано доповідь про роботу Редакційно-видавничої ради і Видавництва та стан забезпечення їх кадрами. Відзначаючи здобутки на терені видавничої діяльності, академік Л. А. Булаховський окреслив також низку проблемних питань, що потребували вирішення. Зокрема, потребував посилення контроль за якістю поданих до Видавництва матеріалів: відчутні недоліки у їх підготовці до друку відзначалися як з боку керівників інститутів, так і з боку співробітників Ради. Треба було вдосконалювати процес підготовки до друку багатотомних видань, збої в якому призводили до часткового перероблення тиражу і лягали тяжким фінансовим тягарем на Видавництво. Відзначалася також обмежена практика рецензування і спеціального редагування рукописів і висловлювалося побажання щодо її поширення, необхідність у проведенні регулярних практичних семінарів для редакторів і коректорів.

До кінця року певною мірою ці проблеми було вирішено. Наприклад, запроваджено обов'язкове зовнішнє рецензування всіх без виключення монографічних праць з подальшим обговоренням отриманих рецензій на засіданнях вчених рад установ, внесенням до рукописів необхідних правок та доповнень і остаточного схвалення рукопису вченою радою установи перед передачею його до Видавництва. Введено правило щодо обов'язкового перегляду авторами та відповідальними редакторами безпосередньо перед стадією набору всіх переданих до Видавництва рукописів після їх літературного редагування. Започатковано практику запрошення директорів установ та відповідальних редакторів видань на засідання Ради з метою регулярного інформування про графік надходження до неї рукописів згідно із затвердженими планами. Щодо публікації матеріалів багатотомних видань, то прийнято рішення про їх друк тільки після попереднього рецензування, затвердження і розгляду на засіданні Президії АН УРСР проспектів видань.

Крім того, щоб уникнути випадків включення до плану випуску видавничої продукції незакінчених авторами робіт, Рада провела перевірку готовності всіх робіт згідно з видавничим планом 1953 р. Також відбулися зміни в процесі проходження рукописів – введено в дію нову «Інструкцію з підготовки до відкритої публікації наукових праць АН УРСР», яка мала на меті не тільки функцію регламентування шляху рукопису до Видавництва, а й додаткову функцію контролю за якістю його наукового змісту [4, с. 348].

Значний вплив на перебіг видавничої діяльності мала публікація в газеті «Правда» сумнозвісної в Україні статті «Проти ідеологічних перекручувань в літературі» (1951 р.) [5]. Після її виходу вся наукова продукція АН УРСР, запланована до друку протягом року – 225 назв видань обсягом 2725 друк. арк. [6], була переглянута з ідейно-політичного погляду і наукового змісту. Низку робіт відправлено на ґрунтовне доопрацювання. Серед них – «Нариси філософської думки України», підготовлені колективом авторів Інституту філософії, та індивідуальна монографія співробітника цього інституту С. Й. Шила; окремі томи багатотомних видань рукописів українських класиків – результат колективної праці Інституту української літератури ім. Т. Г. Шевченка; деякі видання після цього перегляду не дійшли до друку зовсім.

У руслі розпочатого процесу перегляду праць у травні 1953 р. Президією АН УРСР було прийнято безпрецедентне рішення про проведення протягом червня-листопада 1953 р. рецензування праць АН УРСР, опублікованих з 1 серпня 1950 р. по 1 червня 1953 р., з метою перевірки наукової якості видань [3, с. 255]. Для його виконання голів бюро Відділів АН УРСР спільно з директорами установ зобов'язали

визначити рецензентів та скласти графік проведення рецензування. У процесі рецензування провадилась велика коректурна правка в гранках, часто з подальшим вилученням десятків сторінок з уже готових книжкових блоків, що завдало значних фінансових збитків Видавництву АН УРСР. Результати рецензування після закінчення його було обговорено на засіданнях вчених рад інститутів.

З 1954 р. відбулися зміни в системі передавання до Видавництва матеріалів продовжуваних та періодичних академічних видань. Для них також введено правило обов'язкового рецензування (досі воно поширювалося тільки на монографічні видання) та розпочато практику передачі матеріалів видань до Видавництва тільки після розгляду на засіданнях вчених рад інститутів або редколегій журналів, з двома примірниками супровідної документації (до цього часу одноосібну відповідальність за якість підготовки матеріалів збірників і журналів та вчасне їх представлення до Видавництва несли відповідальні редактори) [3, с. 318].

Спектр видань 1951–1955 рр. представлений монографіями, збірниками наукових праць, журналами, матеріалами конференцій та науково-популярними виданнями у вигляді невеликих брошур чи інформаційних листівок. Велика увага з боку керівництва АН УРСР та Редакційно-видавничої ради була приділена удосконаленню структури і тематичного наповнення журналів [7, с. 457–460], яких у цей час видавалося 10 назв, та збірників праць. Збірники були представлені такими виданнями, як «Наукові записки», «Праці» та «Труди» і склали доволі значний відсоток від загальної кількості всієї видавничої продукції. Однак процес їх підготовки до публікації був доволі складним. Як правило, до збірників включалися матеріали у вигляді наукових статей та повідомлень співробітників установи АН УРСР за всіма напрямками наукових досліджень, які в ній здійснювалися. Збірник виходив один раз на рік, тому процес збирання матеріалів затягувався; редагувалися вони одним призначеним редактором – співробітником установи, що, на жаль, не завжди був компетентним у всіх напрямках наукових досліджень, за якими представлялися матеріали до збірника. Тому при підготовці збірників до друку терміни їх подачі до Видавництва часто не дотримувалися, виникали проблеми з науковим редагуванням. Нерідко, через недостатні поліграфічні потужності, друк затягувався і з боку Видавництва, і наукова інформація, представлена у матеріалах збірників, втрачала актуальність. Важливою була і фінансова складова: при малому тиражі і наявній проблемі з розповсюдженням збірників серед вузького кола зацікавлених користувачів – спеціалістів-науковців собівартість їхнього друку була занадто високою. На противагу збірникам журнальна форма мала більш динамічний характер, краще розповсюджувалася і була менш збитковою.

Справа організації нових журналів була доволі складною, потребувала узгодження у РМ УРСР та обов'язкового затвердження у ЦК КПУ. У питаннях утворення журналів технічного профілю АН УРСР мала значно більшу підтримку, ніж тоді, коли мова йшла про журнали гуманітарного спрямування. Наприклад, дозвіл на організацію журналів «Вісті сільськогосподарської науки», «Радянське суспільствознавство», «Радянське літературознавство», «Археологія», «Економічний журнал», «Народна творчість» отримати не вдалося [3, с. 16, 84, 194, 501], однак були сформовані редакційні колегії журналів «Автоматика», «Український фізичний журнал», «Фізіологічний журнал» і до кінця 1955 р. вони вийшли друком [3, с. 66, 67, 521]. Також отримано дозвіл на видавання журналу «Прикладна механіка», який почав виходити друком у 1956 р. і закладено підвалини для подальшого формування нових журналів. Крім того, було збільшено кількість номерів та тираж вже існуючих журналів – «Геологічного журналу», «Українського біохімічного журналу», «Українського мікробіологічного журналу» та інших [4, с. 474]. Та частина «Наукових записок» і «Праць», що продовжила своє існування, була змінена структурно; починаючи з середини 1953 р. матеріали до них почали формувати виключно за тематичною ознакою [3, с. 237–238].

На самоокупність академічних видань значно впливала слабка система їх розповсюдження. На середину 1951 р. за списком нереалізованих видань АН УРСР попередніх років на складах нараховувалося 355 300 примірників різних видань. Укркниготорг відмовлявся від реалізації видань АН УРСР, мотивуючи це тим, що академічне Видавництво випускає переважно наукові праці, розраховані на вузьке коло спеціалістів і що ринкове поширення більшості видань Академії потребує спеціальної роботи з кожним виданням. Однак цифри продажу видань, наведені Президентом АН УРСР академіком О. В. Палладіним у пропозиціях до РМ УРСР щодо покращення їхнього розповсюдження, свідчать про інше. Станом на 1 травня 1951 р. Видавництво АН, не маючи торговельної мережі і відповідного апарату, лише за індивідуальними запитамі покупців реалізувало понад 187 тис. примірників, або 53% усього наявного на складах тиражу. Через мережу Укркниготоргу за той же час було реалізовано близько 97 тис. примірників, або 27% тиражу [4, с. 120]. Тому надзвичайно важливим зрушенням у цій справі стало налагодження в 1953 р. реалізації періодичних видань через мережу Укркниготоргу та українського відділення «Союздруку», завдяки чому тільки в першій половині року приріст кількості розповсюджених примірників склав 77% у порівнянні з 1952 р. [4, с. 389–391; 8].

Також це п'ятиріччя позначене кількома наскрізними проектами: публікацією творів класиків української літератури Т. Шевченка, П. Мирного, В. Стефаника, І. Котляревського, монографічних, джерелознавчих та науково-популярних видань до 300-річчя входження України до складу Російської держави, зокрема тритомника «Возз'єднання України з Росією. Документи і матеріали», таких важливих з точки зору радянської історіографії праць, як «Історія УРСР», «Історія української літератури» та «Українсько-російський словник». Про значущість останніх для радянської ідеологічної політики свідчить їх багатотиражність порівняно з іншими виданнями АН УРСР – від 30 до 100 тис. примірників при традиційних тиражах у 500–3000 примірників [4, с. 120].

Розглядаючи видавничу діяльність АН УРСР, не можна оминати увагою й аспект її матеріально-технічного забезпечення. Існуючий технічний стан видавничої бази першої половини 1950-х років був невтішним: зношене, застаріле обладнання, малий ступінь механізації виробничих процесів у друкарнях, брак виробничих площ. Керівництво АН УРСР мусило шукати додаткових можливостей у розширенні наявних поліграфічних потужностей. Фінансування, яке отримувала Академія, не дозволяло вкладати значні суми в оновлення обладнання, проте протягом 1951 р. вдалося реалізувати кошти, отримані для реконструкції друкарні у Львові та деяким чином оновити її технічний стан. Були плани щодо переоснащення київської друкарні та створення при ній окремого друкарського цеху для випуску наукових праць теоретичного і прикладного характеру, що містили державну таємницю (з питань ядерної фізики, спеціальних сплавів, використання рідкоземельних хімічних елементів тощо). Планувалося придбати автоматичну буквовідливну набірну машину (монотип), двооборотну друкарську машину, тигельну машину для друку ілюстрацій та дві дротошвейні машини для формування книжкових блоків [9]. Проте бюджетні кошти для цих потреб надійшли в кінці року, і керівництво АН УРСР просто не встигло реалізувати їх шляхом закупівлі потрібної техніки. Планам закупівлі обладнання для Видавництва АН на 500 тис. крб. у 1953 р. також не судилося здійснитися [4, с. 350]. Ситуація із технічним забезпеченням дещо покращилася тільки у 1958 р.

Керівництво АН УРСР не раз зверталося до уряду УРСР у справі будівництва нових приміщень друкарні та Видавництва АН. Починаючи з середини 1951 р. воно клопоталося про включення цих проектів до п'ятирічного плану капітального будівництва по Академії. З серпня 1952 р. розпочало активні спроби отримати фінансування для цього проекту [3, с. 176]. Однак розв'язати проблему протягом 1951–1955 рр. не вдалося. Частково площі Видавництва та друкарні розширилися у другій половині

1950-х років за рахунок приміщень, звільнених іншими академічними установами [10].

Значне кількісне зростання масиву авторських наукових матеріалів та часткове розгортання виробничих потужностей потребували збільшення наявного кадрового потенціалу. Існувала потреба як у спеціалістах, задіяних у виробничих друкарських процесах, так і в кваліфікованих редакторах та коректорах. Однак певна проблема з добором кадрів полягала в тому, що, з одного боку, академічне Видавництво було складним, багато-профільним, публікувало оригінальну наукову літературу і потребувало редакторських кадрів найвищої кваліфікації, з іншого, – посадові ставки у Видавництві, в порівнянні з іншими республіканськими видавництвами, такими як «Укрполітвидав», «Сільгоспвидав» та інші, були нижчими на 30–60% [11]. Щоб вирішити це та інші нагальні питання видавничої діяльності, керівництво АН УРСР зверталось за особистою допомогою до секретаря ЦК КПУ Л. Г. Мельникова у справі порушення питання про збільшення ставок перед ЦК ВКП(б). До кінця 1952 р. клопотання АН УРСР було задоволене, і ставки у Видавництві АН УРСР були прирівнені до ставок у згаданих республіканських видавництвах [4, с. 184–186, 350].

Слабка наявна поліграфічна база та проблеми з добором кадрів негативно позначалися на роботі Видавництва АН і спричиняли недовиконання річних фінансових планів і планів випуску наукової продукції. Попри це, протягом 1951 р. вдалося опублікувати 237 назв видань, однак більшість з них складала науково-популярні праці та методичні матеріали; монографічні видання, через вплив згаданої вище системи повторного рецензування, були представлені лише 32 томами наукових записок і наукових праць та 27 індивідуальними і колективними монографіями [12, с. 22]. Посилення контролю за якістю рукописів та дотриманням графіку передавання їх до Видавництва АН в 1952 р. сприяли загальному поліпшенню видавничої діяльності. Згідно зі звітними документами, випуск друкованої продукції цього року становив 1988 друк. арк., але видавничий план, як і попереднього, 1951 року, було виконано за обсягом у друкованих аркушах усього на 79%, а за назвами на 75%. Однією з суттєвих причин, що вплинули на виконання плану, стала затримка у підготовці інститутами та подальшій передачі до Ради і Видавництва 43 праць загальним обсягом 315 друк. арк. [13, с. 39].

Першим післявоєнним роком, коли видавничий план було виконано (тільки по друкарських аркушах, але не по назвах), став 1954 рік. Цього року до Редакційно-видавничої ради надійшло значно більше рукописів, ніж передбачалося (понад 3000 друк. арк.), і рішенням Президії АН УРСР видавничий план був відкоригований. Серед 221 назви випущених

протягом року видань було представлено 83 монографії – вдвічі більше, ніж у 1953 р. Значно поліпшилося рекламування книжкової продукції, що дало змогу реалізувати в 1954 р. книг на 2,2 млн. крб. більше, ніж у попередньому році [14, с. 46].

Всього протягом 1951–1955 рр. Видавництвом АН УРСР видано 870 назв праць обсягом понад 10 тис. друк. арк. [15], серед яких значна кількість великих монографічних праць, а саме: тритомне видання вибраних творів відомого українського математика Г. Ф. Вороного, декілька томів 10-томного видання творів Т. Г. Шевченка, монографії Ю. Д. Соколова «Особые траектории системы свободных материальных точек», О. С. Давидова «Теория поглощения света в молекулярных кристаллах», О. М. Сенкова и П. Ф. Фільчакова «Приближенные методы расчета стационарного движения грунтовых вод под гидротехническими сооружениями», В. М. Майзеля «Температурная задача теории упругости», В. В. Данилевського «Винайдено в Росії», А. Д. Нестеренка «Основы расчета электроизмерительных схем уравнивания», О. П. Маркевича «Паразитофауна пресноводных рыб УССР», П. П. Єфименка «Первобытное общество: Очерки по истории палеолитического времени», І. П. Крип'якевича «Богдан Хмельницький», Ф. Є. Лося «Револуція 1905–1907 років на Україні», О. К. Касименка «Російсько-українські взаємовідносини 1648 – початку 1651 р.», В. Ю. Євдокименка «Суспільно-політичні погляди Панаса Мирного», І. К. Білодіда «Питання розвитку мови української радянської художньої прози (переважно післявоєнного періоду, 1945–1950 рр.)», перші томи «Історії Української РСР» та «Історії української літератури», тритомний збірник документів «Воссоединение Украины с Россией: Документы и материалы», збірник «Українські народні думи і історичні пісні» та багато інших.

Підсумовуючи огляд видавничої діяльності АН УРСР протягом 1951–1955 рр., варто зазначити, що для нього характерне стало зростання кількісних показників випуску продукції як у назвах видань, так і в друкарських аркушах, хоча й відбувалося воно на тлі недовиконання планових показників. Відмінностями даного п'ятиріччя є введення обов'язкової системи рецензування для всіх без виключення видань, зміна формату видавничої форми «збірник праць» у площині тематичного відбору матеріалів та початок поступового переходу від неї до такої періодичної форми, як журнал; акцентування уваги на рентабельності видань, їх рекламуванні та налагодженні системи розповсюдження.

Список використаних джерел

1. История Академии наук Украинской ССР / редкол. : Б. Е. Патон (гл. ред.) и др. – К. : Наук. думка, 1979. – 835 с.; Тонкаль В. Ю. Академія наук Української РСР / Тонкаль В. Ю., Пелих В. М., Стогній Б. С.; за ред. І. К. Походні. – К. : Наук. думка, 1980. – 433 с.; Історія Національної академії наук України в суспільно-політичному контексті, 1918–1998 / Кульчицький С. В., Павленко Ю. В., Руда С. П., Храмов Ю. О.; ред. Ю. О. Храмов. – К. : Фенікс, 2000. – 527 с.; Національна академія наук України. 1918–2008 : до 90-річчя від дня заснування / Голов. ред. Б. С. Патон. – К. : Вид-во КММ, 2008. – 624 с. та ін.
2. Інститут історії України НАН України / редкол. В. А. Смолій (гол. ред.) та ін. – К. : Вид-во Ін-ту історії України НАН України, 2006. – 818 с.; Інститут українознавства імені І. П. Крип'якевича Національної академії наук. Наукова діяльність, структура, працівники / відп. ред. Я. Д. Ісаєвич. – Львів : Вид-во Ін-ту українознавства НАН України, 2001. – 336 с.; Кондратенко О. Ю. Українська академічна історична наука (1944–1956 рр.). – К. : Інститут історії України НАН України, 2009. – 284 с. та ін.
3. Історія Національної академії наук України. 1951–1955 : Частина 2. Додатки. – К., 2012. – 916 с.
4. Історія Національної академії наук України. 1951–1955 : Ч. 1. Документи і матеріали. – К., 2012. – 884 с.
5. Против идеологических извращений в литературе // Правда. – 1951. – 2 липня.
6. Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 406, арк. 187–189.
7. Історія Національної академії наук України. 1946–1950 : Ч. 1. Документи і матеріали. – К., 2008. – 604 с.
8. Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 560, арк. 96–97.
9. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 30, спр. 2377, арк. 136.
10. Архів НАН України, ф. 251, оп. 1, спр. 697, арк. 130; спр. 810, арк. 214–215.
11. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 30, спр. 2377, арк. 137–138.
12. Вісник АН УРСР. – 1952. – № 5 (186). – 76 с.
13. Вісник АН УРСР. – 1953. – № 4 (197). – 80 с.
14. Вісник АН УРСР. – 1955. – № 4 (221). – 80 с.
15. Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. Планова комісія, спр. 767, арк. 162.

S. Starovoi

Publishing activities and printed matter of the AS of USSR in the first half of 1950s

The article deals with the study of publishing activities of the National Academy of Sciences of Ukraine in 1951–1955. We have characterized the early 1950s publishing activities state within the context of the socio-political situation of Ukraine, its material, technical and human resources support. In the publication we have examined the membership, structure and activities of the editorial-and-publishing board of the Academy of Sciences and have analyzed the problem issues such as the absence of control over

the manuscripts preparation at the stage of editing and submission to the Publishing House, low printing and decoration of editions quality, undeveloped system of academic editions distribution etc. We have deduced that the formation of four separate sections for branches of knowledge in the Board structure, implementation of obligatory internal and external reviewing of manuscripts prepared for publication, gradual transition to a more dynamic publication form – a magazine have positively influenced the publishing process. This made it possible to enhance the quantity rate of publications, improve the efficiency of academic Publishing House activity and considerably expand the scope of the editions distribution.

Key words: history of science, the NAS of Ukraine, the AS of USSR, publishing industry.

С. В. Старовойт

Издательская деятельность и издательская продукция АН УССР в первой половине 1950-х годов.

Статья посвящена исследованию издательской деятельности Национальной академии наук Украины в 1951–1955 гг. Дана характеристика состояния издательской деятельности в начале 1950-х гг. в контексте общественно-политической ситуации в Украине, ее материально-технического и кадрового обеспечения. Рассмотрены состав, структура и деятельность Редакционно-издательского совета Академии наук и проанализированы проблемные моменты, такие как отсутствие контроля над подготовкой рукописей на стадии редактирования и представления их в Издательство, плохое качество полиграфии и художественного оформления изданий, неразвитая система распространения академических изданий и другие. Установлено, что позитивное влияние на издательский процесс оказало создание в структуре Совета четырех отдельных секций по отраслям наук, введение обязательного внутреннего и внешнего рецензирования подготовленных к публикации рукописей, постепенный переход к более динамичной публикаторской форме – журналу. Это позволило увеличить количественные показатели выпуска изданий, улучшить рентабельность работы академического издательства и значительно расширить сферу распространения изданий.

Ключевые слова: история науки, НАН Украины, АН УССР, издательское дело.